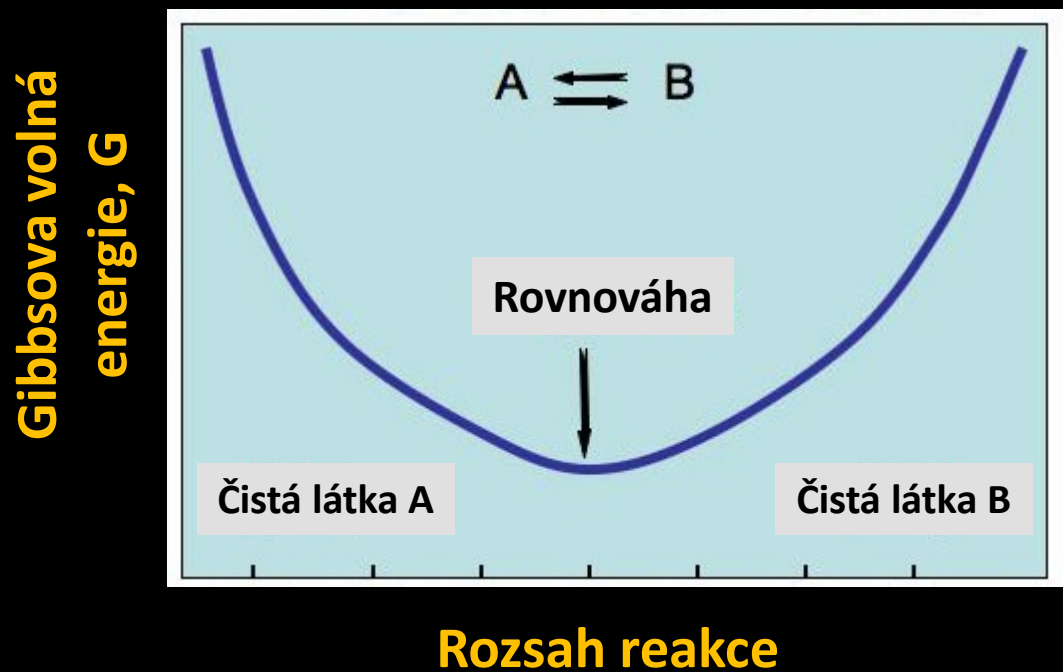

C4660: Základy fyzikální chemie

Centrální téma: chemická termodynamika

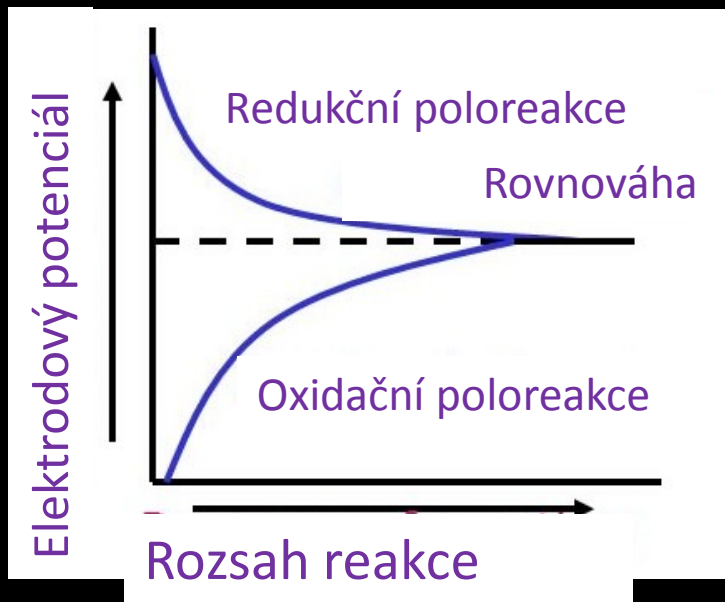
Blok B,
7 přednášek

6/7 Markéta Munzarová,
1/7 Dominik Heger,

A12/327,
A8/218,

marketa@chemi.muni.cz
hegerd@chemi.muni.cz

Chemická kinetika a rovnovážná elektrochemie

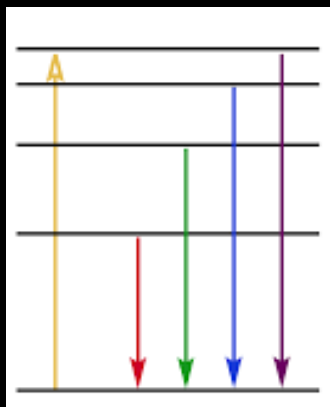

Blok C, 3 přednášky

2/3 Dominik Heger

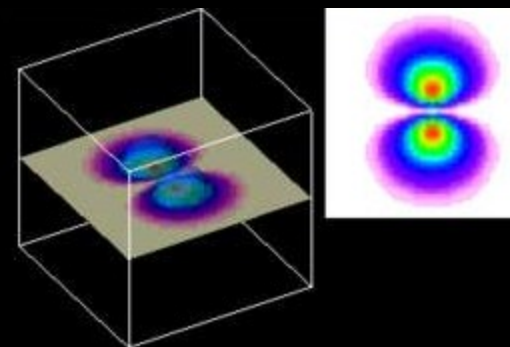
1/3 Jan Hrbáč, UKB A12/107,
jhrbac@mail.muni.cz

Interakce molekul s EM zářením, molekulové a atomové orbitály

Blok A, 3 přednášky

2/3 MM, 1/3 DH

Organizace semináře

Cvičící: Mgrs Hugo Semrád, Jakub Stošek, & Vít Landányi

Forma : Řešení úloh s využitím tabule.

Zadání semináře: Předchozí Po, 8.00, pod C3150 i C4660.

Výtisky zadání: Poskytneme 1 na dvojici studentů.

„Vzorová“ řešení: V ISu do následujícího Po, 8.00.

Testy v semináři: 3 za semestr, nutná $\frac{1}{2}$ bodů celkem.

Termíny testů: 4., 8., 12. seminář.

Tolerované absence: max 2 bez lékařského potvrzení.

Písenná ZK na 100 minut, otevřené úlohy

Porozumění souvislostem

Klíčová otázka: WOHER weiß ich das?

Dobrá znamení (DZ) při přípravě

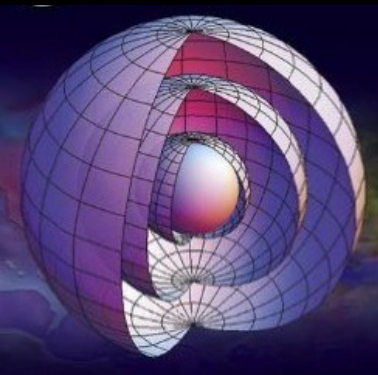
DZ 1: V semináři řeším sám(a); cvičící: vedení + pomoc.

DZ 2: Doma řeším zbylé úlohy ze semináře.

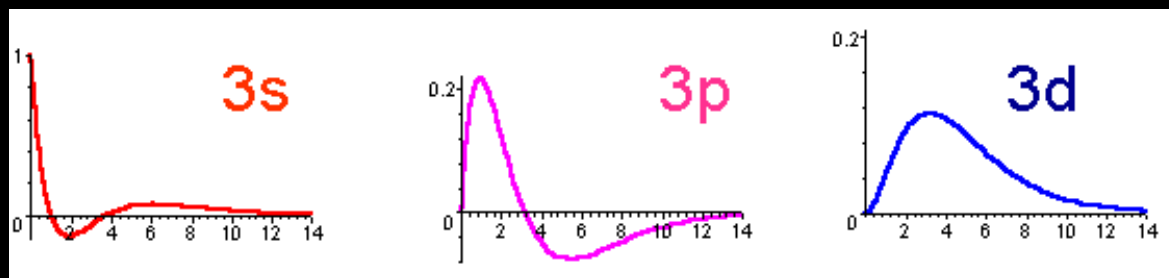
DZ3: Často vracím k určitým vztahům (asi zásadní).

DZ4: Formuluji otázky pro konzultaci.

DZ5: DZ4 => objednáám se. Počítá se s frekvencí v cca 1xtýdně. Termín bude nabídnut všem studentům.

1. Atomové orbitaly

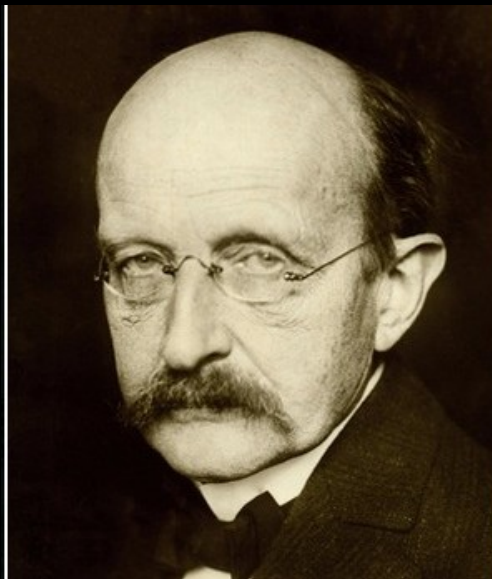
Co JSOU atomové orbitaly? **Jednoelektronové vlnové funkce!**

Jak tomu blíže porozumět?

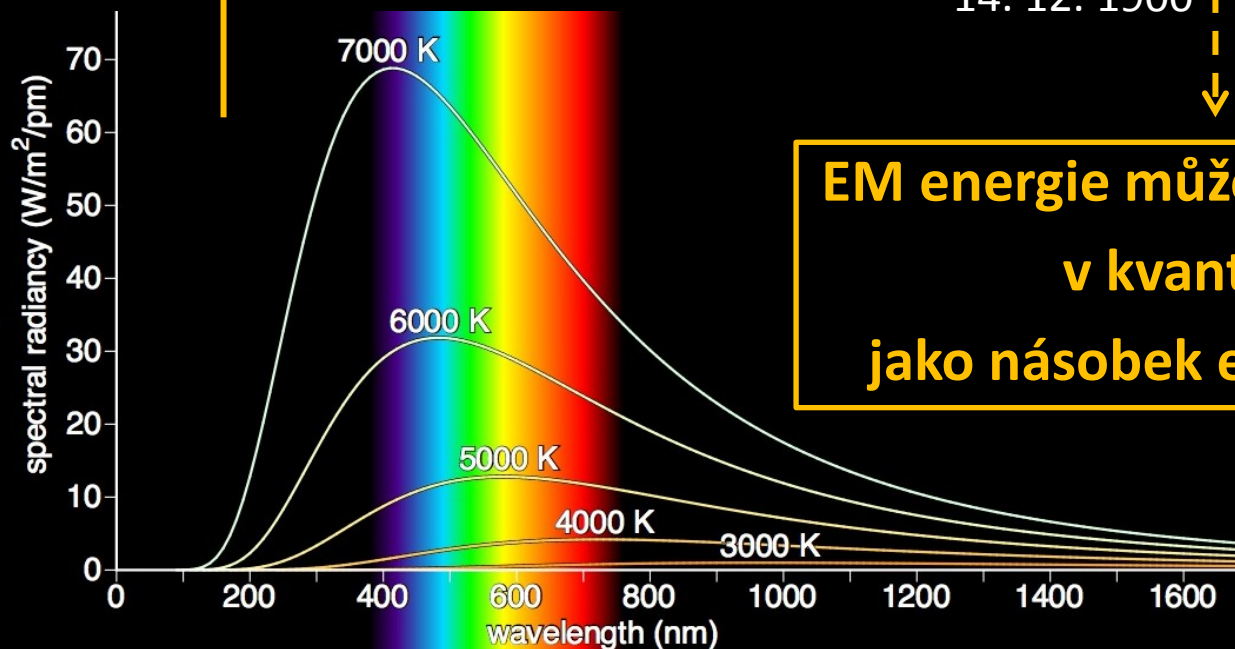
Nejlépe skrze krátký vhled do historie kvantové mechaniky.

1.1 Spektrální hustota absolutně černého tělesa

Wienův
vyzařovací zákon:

$T = konst$

The spectral density of black body radiation... represents something absolute, and since the search for the absolutes has always appeared to me to be the highest form of research, I applied myself vigorously to its solution.

— Max Planck —

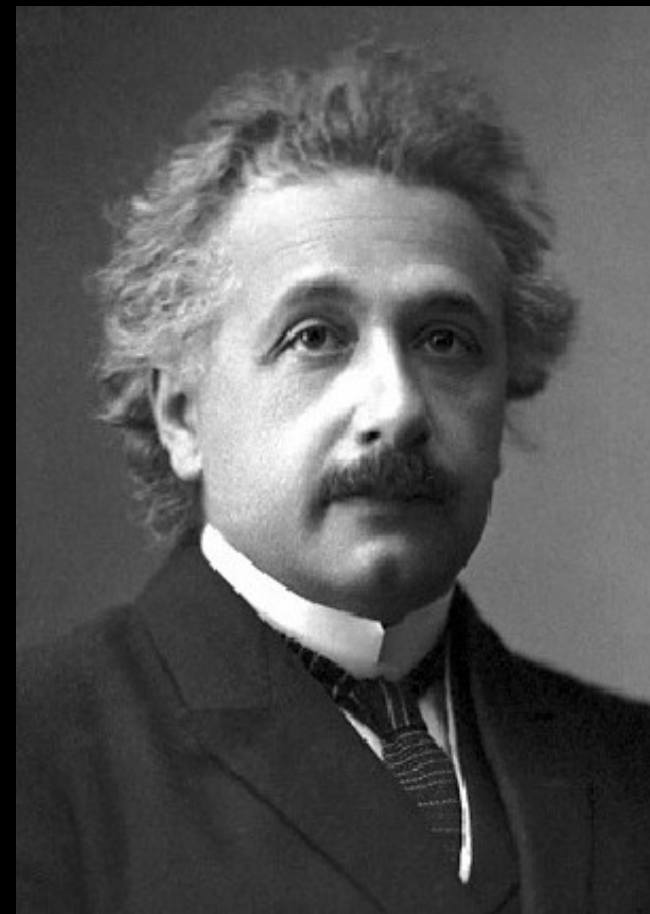
14. 12. 1900 odvození obsahující postulát:

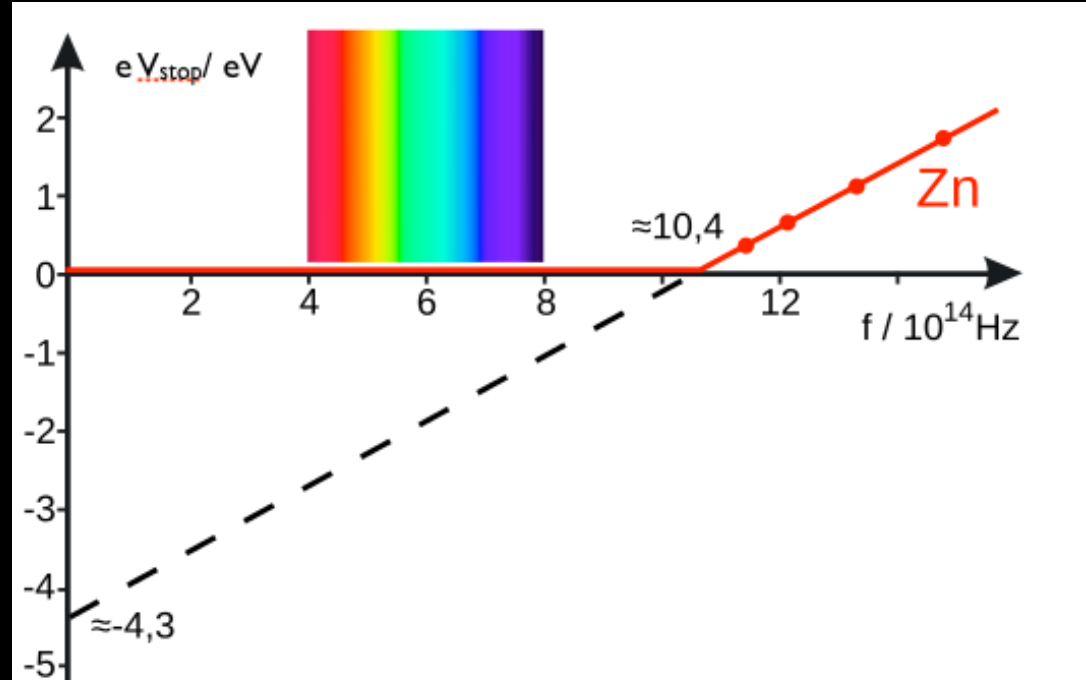
**EM energie může být vyzařována pouze
v kvantované formě,
jako násobek elementární jednotky.**

1.2 Částicové vlastnosti EM vln

Proč při interakci kovu s EM zářením dojde k emisi elektronů až od určité hraniční frekvence ν ?

Albert Einstein, 1909

e^- v kovu musí překonat prahovou E .
Světlo se chová jako proud tzv. fotonů.

Energie 1 fotonu: $E = h \cdot \nu$

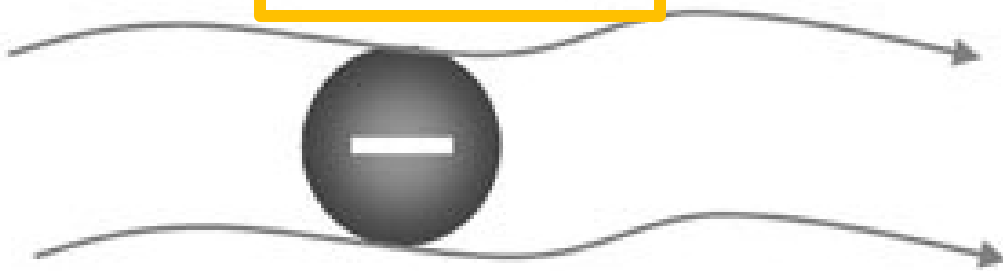
Jeden e^- interaguje s *jedním* fotonem.

1.3 Vlnové vlastnosti částic

Matter as Waves

$$\lambda = \frac{h}{m v}$$

Mají-li vlny vlastnosti částic,
mohou i částice mít vlastnosti vln.

Louis de Broglie, 1923

„ v “ značí rychlost, nikoli frekvenci !

λ = příslušná vlnová délka, h = Planckova konstanta

Příklad k části 1.3

Vlnová délka částic má jasný smysl (a lze ji změřit) při rovnoměrném přímočarém pohybu.

Odvoďte v tomto případě vztah pro výpočet λ z hmotnosti m , celkové energie E a potenciální energie V .

de Broglieho vztah

$$\lambda = \frac{h}{mv}$$

$$mv = p = \sqrt{2mT}$$

$$T = E - V$$

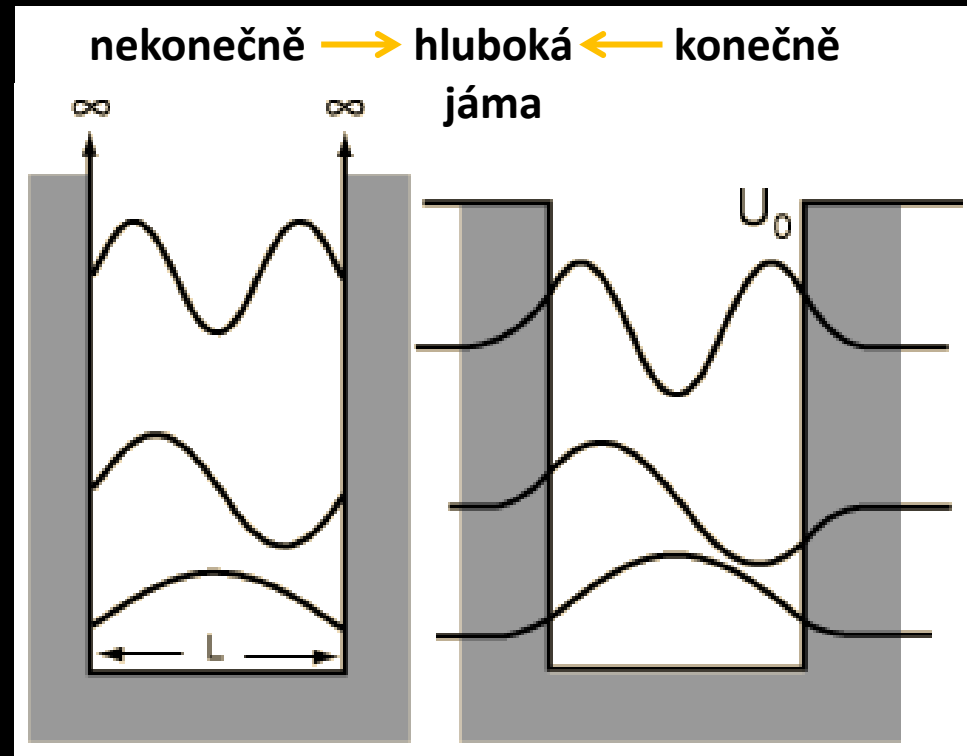
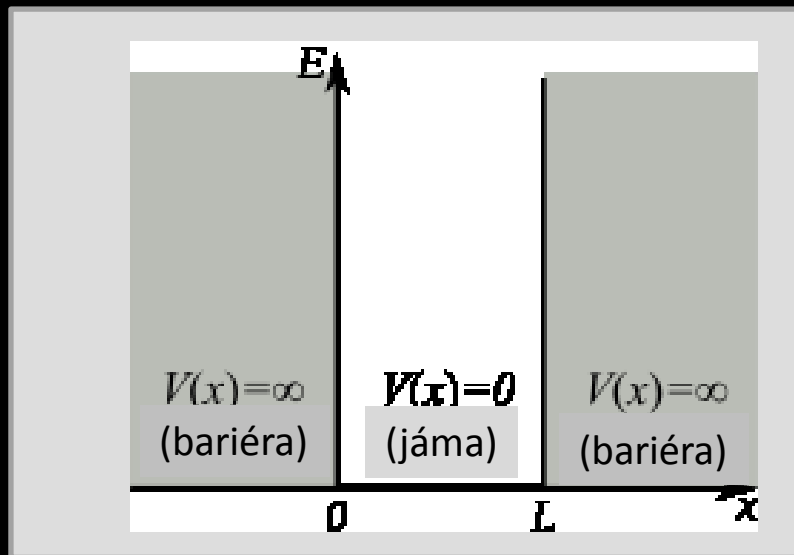
$$mv = p = \sqrt{2m(E - V)}$$

$$\lambda = \frac{h}{\sqrt{2m(E - V)}}$$

1.4 Vlnové funkce pro částici v jámě

Chovají-li se částice jako vlny, pozbýváme ostré informace o jejich chování (x, y, z, p_x, p_y, p_z).

Musí nám stačit spojitý popis = popis pomocí funkcí.

$$\left(\sqrt{\quad} \right) \quad \left(- \right)$$

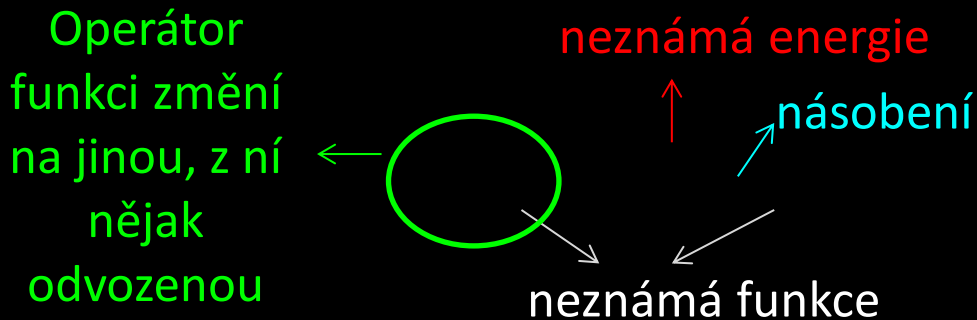
1.5 Jak se vlnové funkce naleznou?

Vlnové funkce pro konkrétním hladiny energie:

Použijeme tzv. operátor energie, tradičně značený $\hat{H}$ (od „Hamiltonův operátor“).

Celková energie částice v jámě klasicky: $E = \frac{1}{2}mv^2 + V(x)$

Kvantově: řeším 1 rovnici o 2 neznámých:

Pro částici v 1-rozměrné jámě: $\hat{H}\psi = E\psi$

Sir William R. Hamilton

1805-1865, Irský M, F a ASTR
přreformuloval klasickou
mechaniku
na abstraktnější úrovni

1.6 Vlastní funkce a hodnoty operátoru

Tj. pro částici v jámě hledám takovou matematickou funkci, která se dvojnásobným derivováním vrátí na svůj původní funkční předpis, až na konstantu.

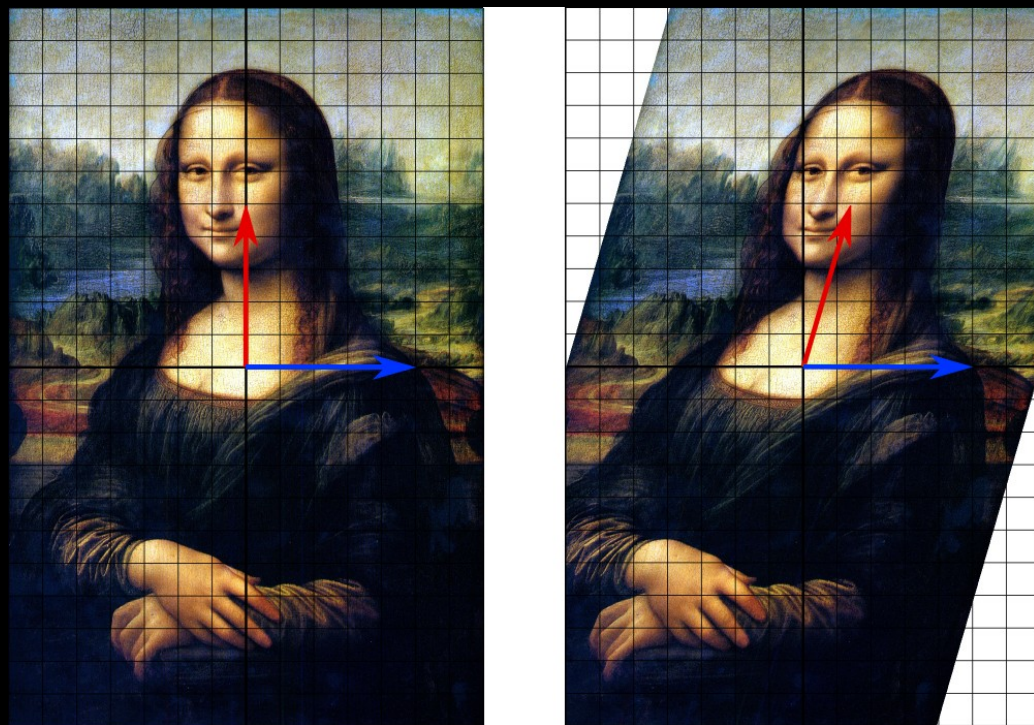
Platí to pro námi nalezené sinusoidy?

Obecný postup v QM:

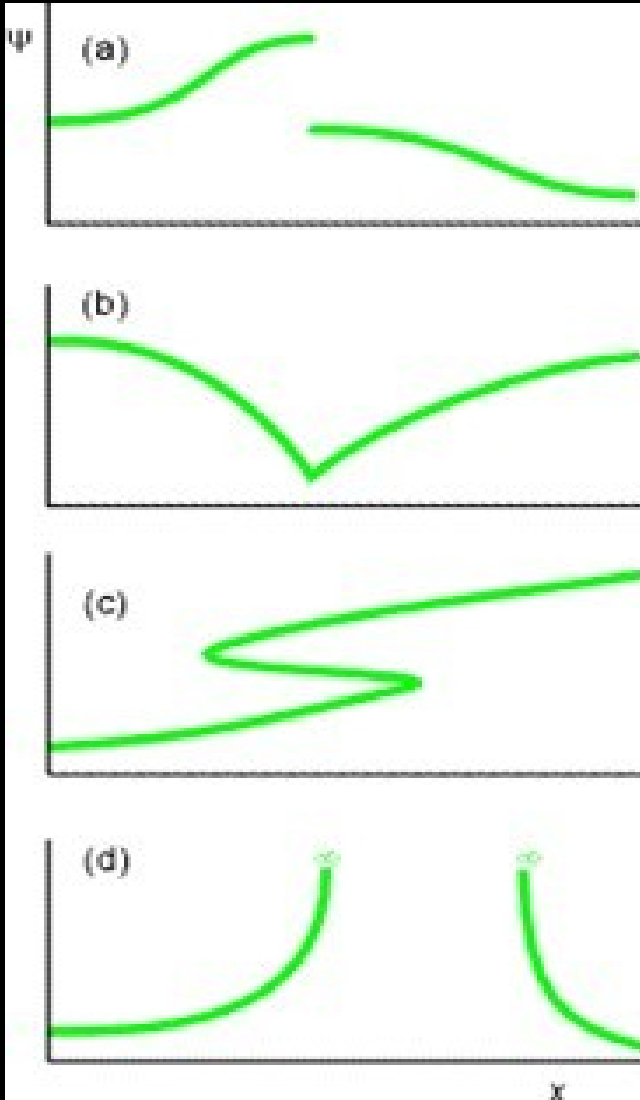
1. Napíšu klasický předpis pro výpočet veličiny
2. Z něj vytvořím předpis kvantový, tzv. operátor
3. Najdu funkce, které operátor pouze vynásobí konstantou.

VLASTNÍ FUNKCE
OPERÁTORU

VLASTNÍ HODNOTY
VELIČINY

1.7 Chybějící rovnice do soustavy s neznámými ψ a V

Spojitosť

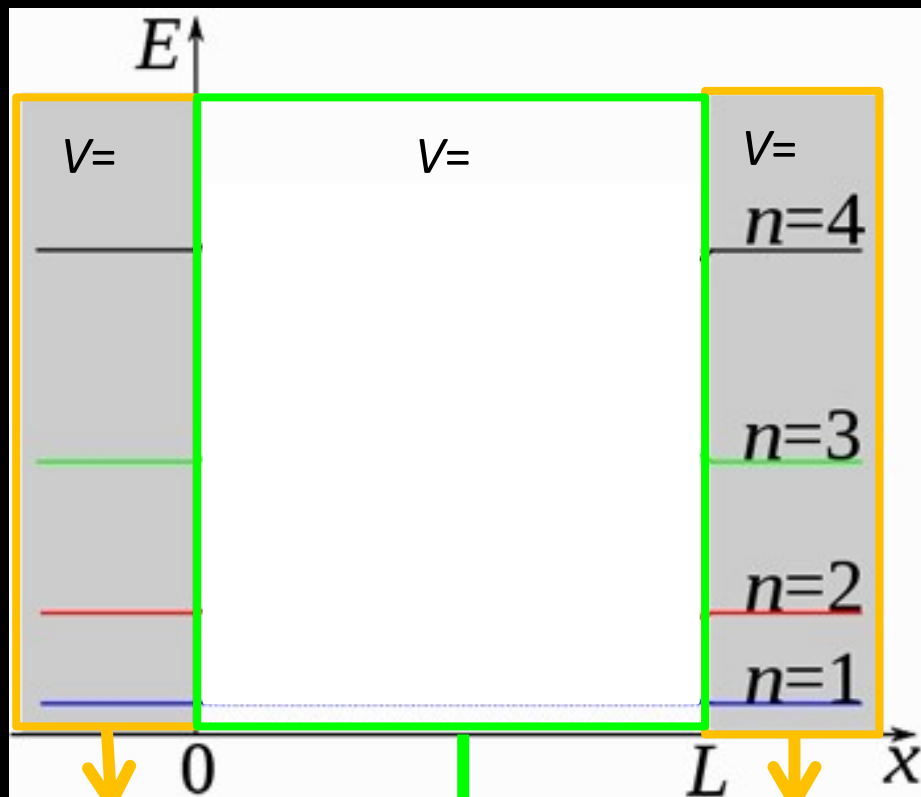
Spojitosť 1. derivace až na výjimky (singularity)

Jednoznačnost

Integrovatelnost druhé mocniny (kvadrátu)

1.8 F

Zakřivení
vlnové
funkce:
míra E_{kin}

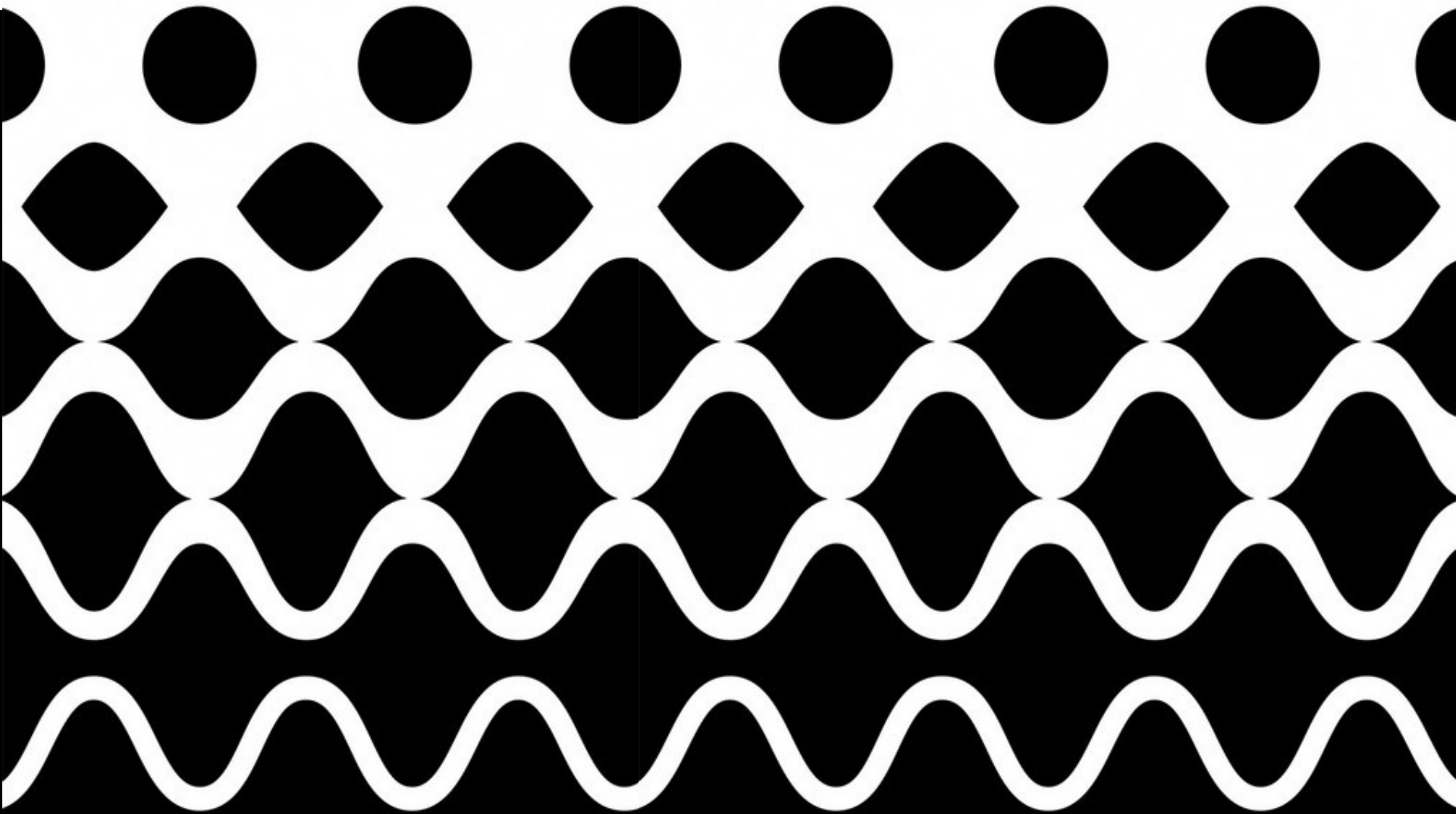

=0 (energeticky nedostupná oblast)

Neznám ale periodu.

Který požadavek na fyzikální přijatelnost mi ji pomůže určit?

Částicový pohled lze získat i z vln!

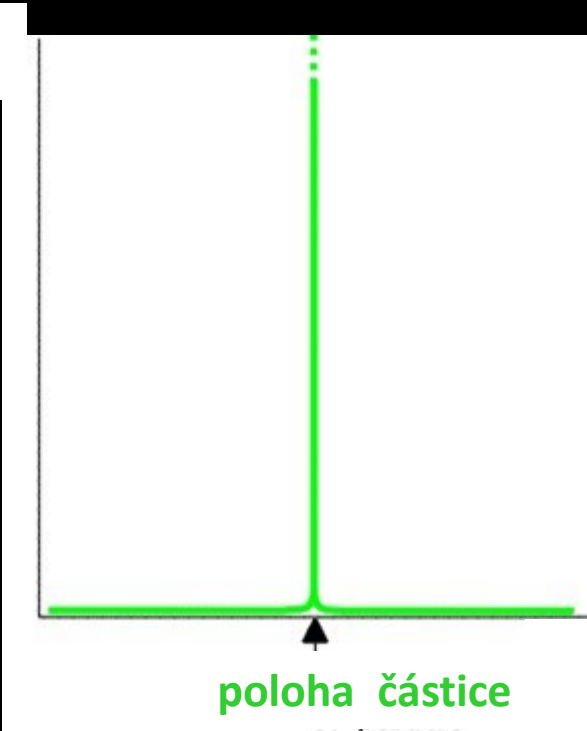

Artist's impression, inspired by the work of the M. C. Escher, of the continuous morphing between particle- and wave-like behaviour of light.

CREDIT: N.Brunner and J.E. Simmonds

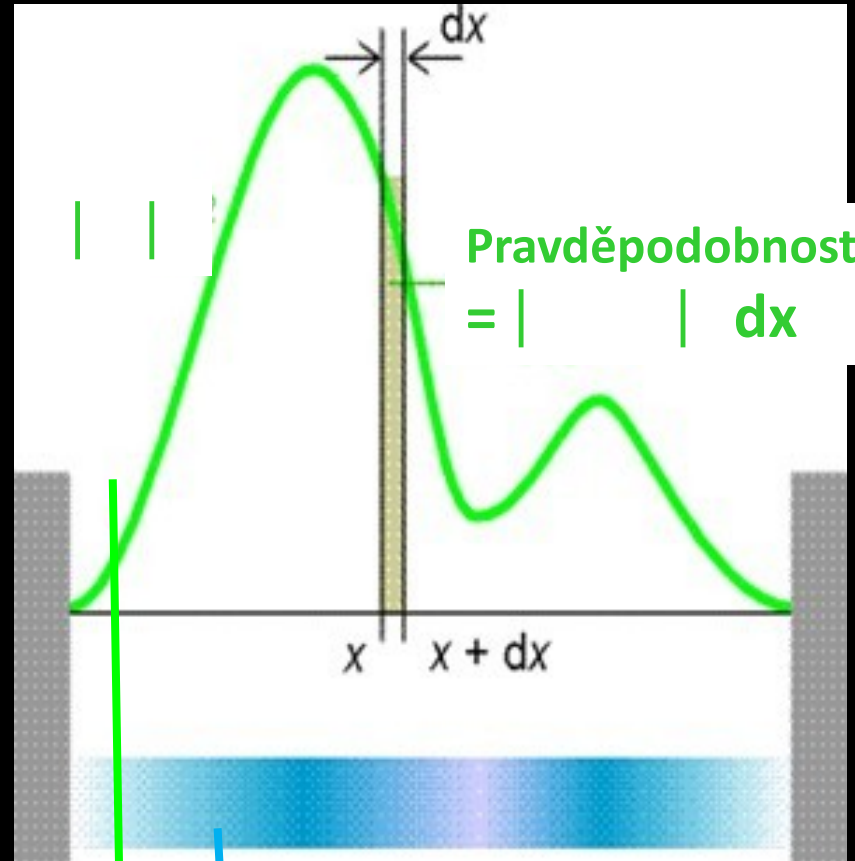

1.9 V

Vlnová funkce částice s určitou polohou (za cenu zcela neurčité hybnosti)

Kdyby hodnota byla vždy reálné číslo, stačil by kvadrát bez absolutní hodnoty.

HUSTOTA pravděpodobnosti výskytu částice

1.10 Pojem Atomového Orbitalu (AO)

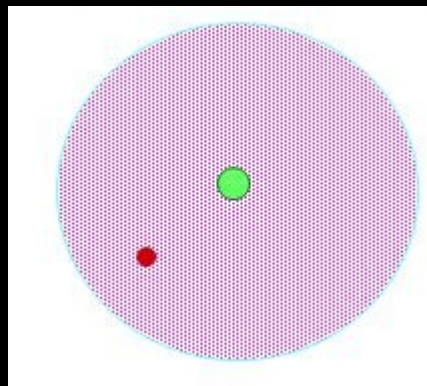
Atomový orbital = vlnová funkce pro 1 elektron

(např. proto,
že obecně nabývá komplexních hodnot)

Tím tedy máme definovány AO pro systémy H , He^+ , Li^{2+} , ...

**Atomový orbital pro víceelektronové systémy:
pojem založen na aproximaci autorů Douglas Hartree + Vladimir Fock**

Vybraný e^-
interaguje
s časově
zprůměrovanou
hustotou
ostatních e^-

Skutečnost:

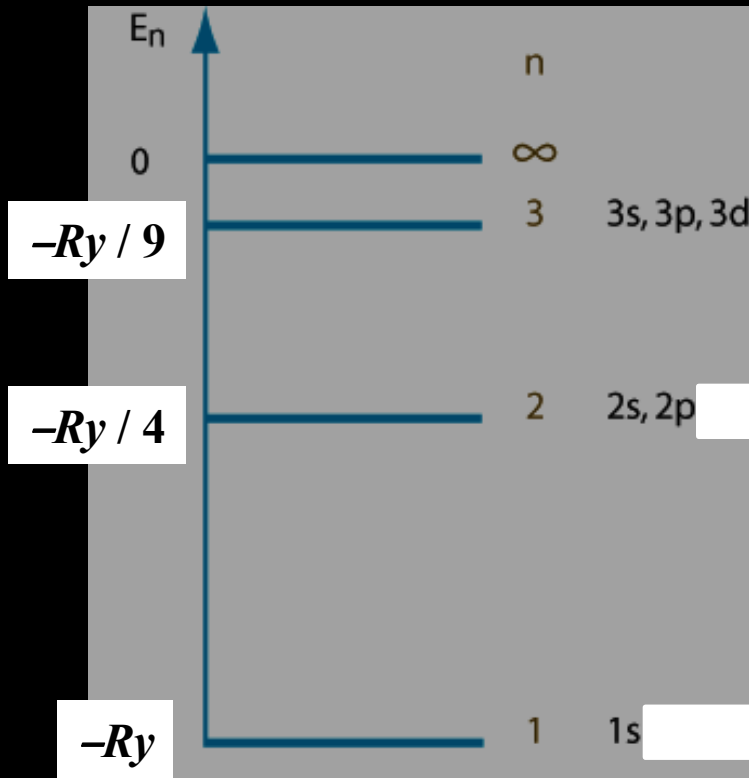

Znevýhodnění

Zvýhodnění

1.11 Hladiny energie pro jednotlivé AO

A. Vodík

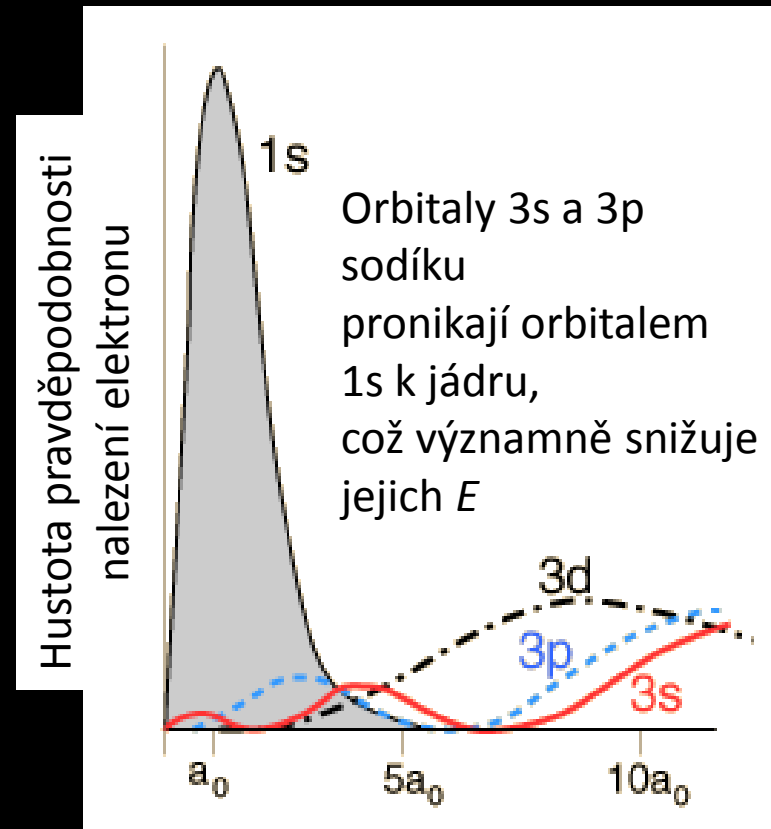
= 13,6 eV (Rydbergova konstanta)

B. Ionty typu vodíku

Význam kvantových čísel I:
 n ... kvantuje energii

1.11 Hladiny energie pro jednotlivé AO

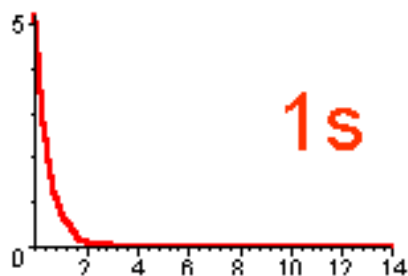
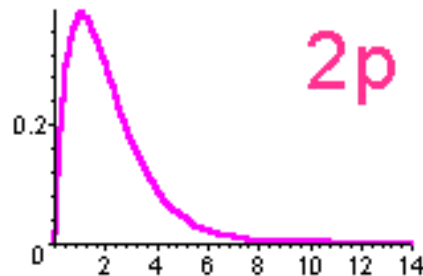
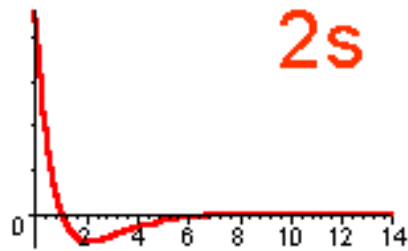
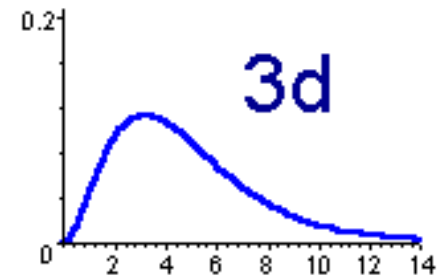
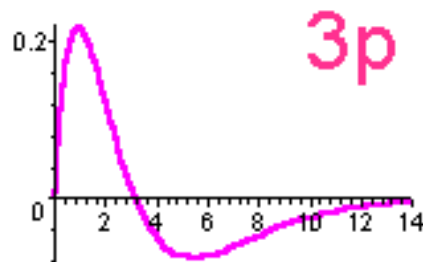
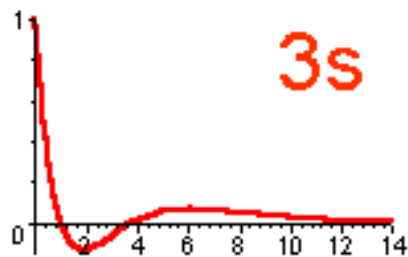
C. Víceelektronové atomy: Energie závisí na n a l !

1.12 Atomové orbitály H: znázornění I

$$\Psi = R_{nl}(r) \times Y_l^m(\theta, \phi)$$

Radiální část vlnové funkce, grafy

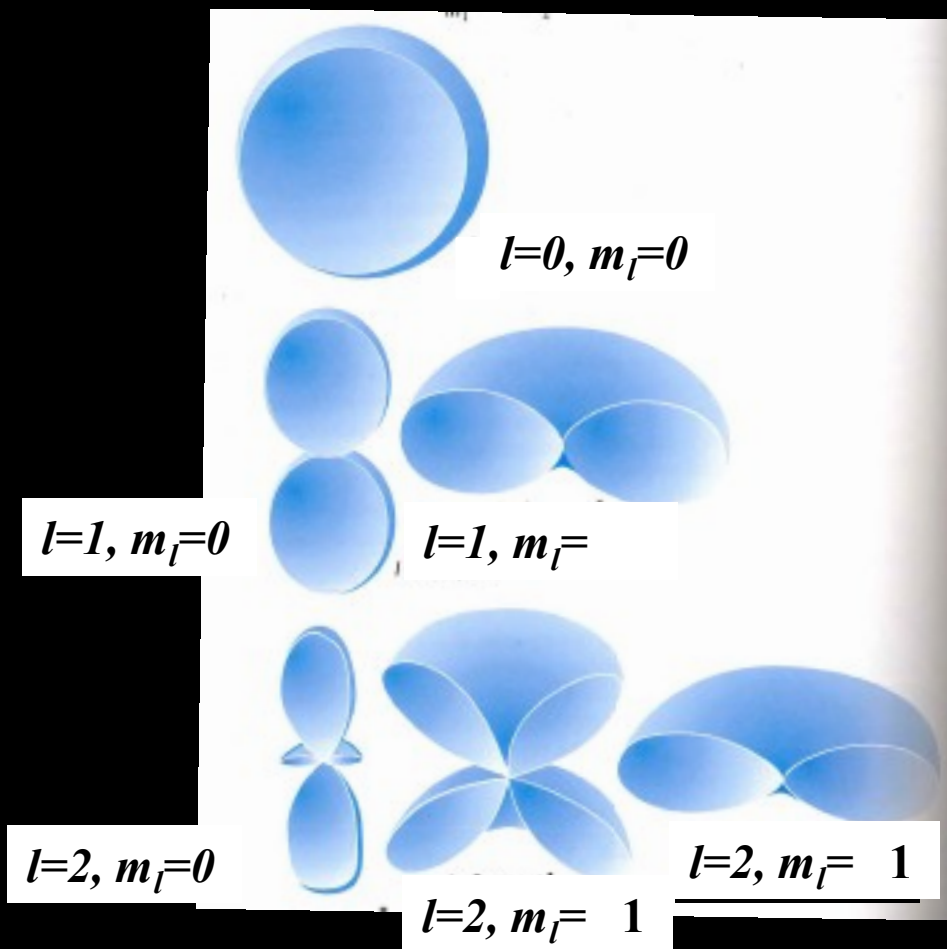
$r / 10^{-10} \text{ m}$

1.12 Atomové orbitaly H: znázornění II

$$\Psi = R_{nl}(r) \times Y_l^m(\theta, \varphi)$$

↓
Angulární část vlnové funkce,

Angulární grafy $|Y_l^m|^2$

(čtverce absolutní hodnoty angulárních vlnových funkcí) pro dovolené kombinace l a m_l

Význam kvantových čísel II:
 l ... kvantuje moment hybnosti
 m_l ... kvantuje průmět momentu hybnosti do osy z

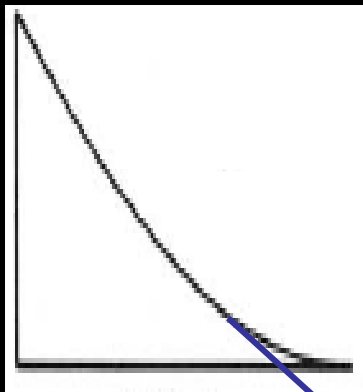
1.13 Vlnová funkce a radiální distribuční funkce

1s elektron má největší pravděpodobnost výskytu nejbliže k jádru...

...ale ve větší radiální vzdálenost je více možných pozicí

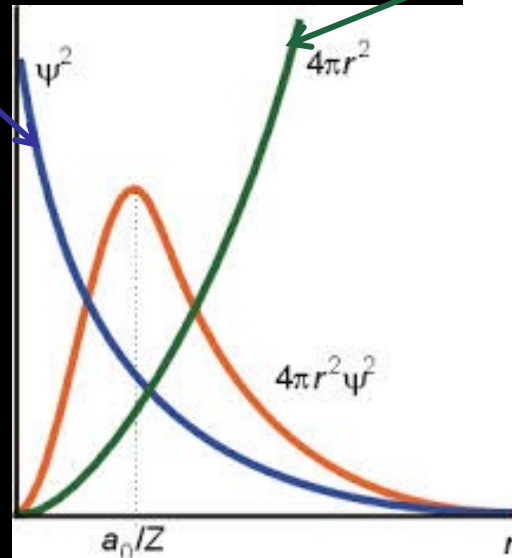
ve

zvoleném směru

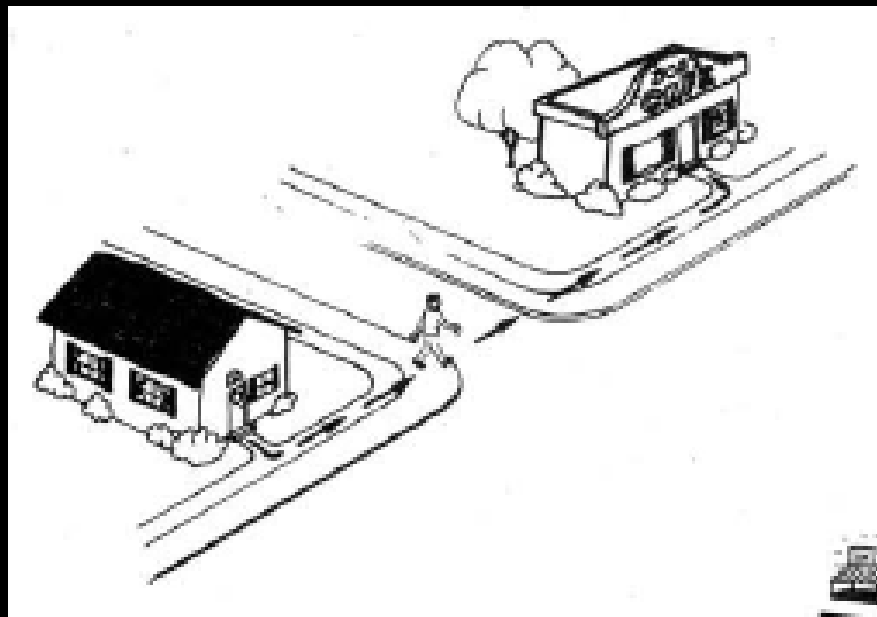

Vzdálenost od jádra, r

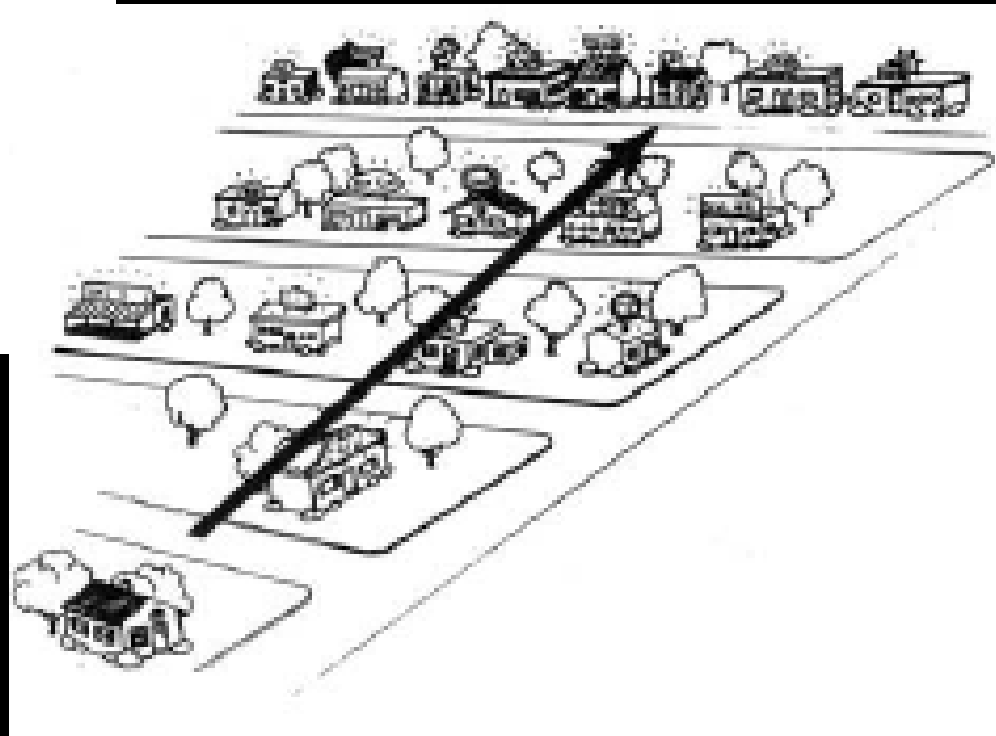
$4\pi r^2$

Můj přítel se nejpravděpodobněji objeví v restauraci nejbližší k jeho domu...

... ale vzdálenější okolí neignoruje úplně, a v něm lze najít restaurací více...

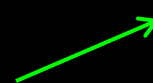
1.14 Slaterova pravidla pro stínění AO

A. Pojem *efektivního náboje*

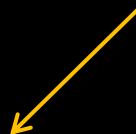
Náboj jádra

stínící konstanta;
míra znevýhodnění
elektronu v daném
AO v pocítování
jaderné atrakce

(díky přítomnosti
ostatních elektronů)

efektivní náboj,
jež pocítuje elektron
v daném AO

1.14 Slaterova pravidla pro stínění AO

B. Hierarchie AO dle stínících schopností

- Zápis el. konfigurace v pořadí rostoucího kvantového čísla n a poté l , rozdělení do skupin:

(1s)(2s, 2p)(3s, 3p)(3d)(4s, 4p)(4d)(4f)(5s, 5p), etc.

skupina 1 2 3 4 5 6 7 8 ...

- Každý elektron stíní všechny elektrony ve své skupině a nalevo od ní. Elektrony ve skupinách napravo **NESTÍNÍ**. (ve Slaterových pravidlech vůbec, v přesnějších výpočtech málo).

Proč?

INTRODUCTION TO EFFECTIVE NUCLEAR CHARGE

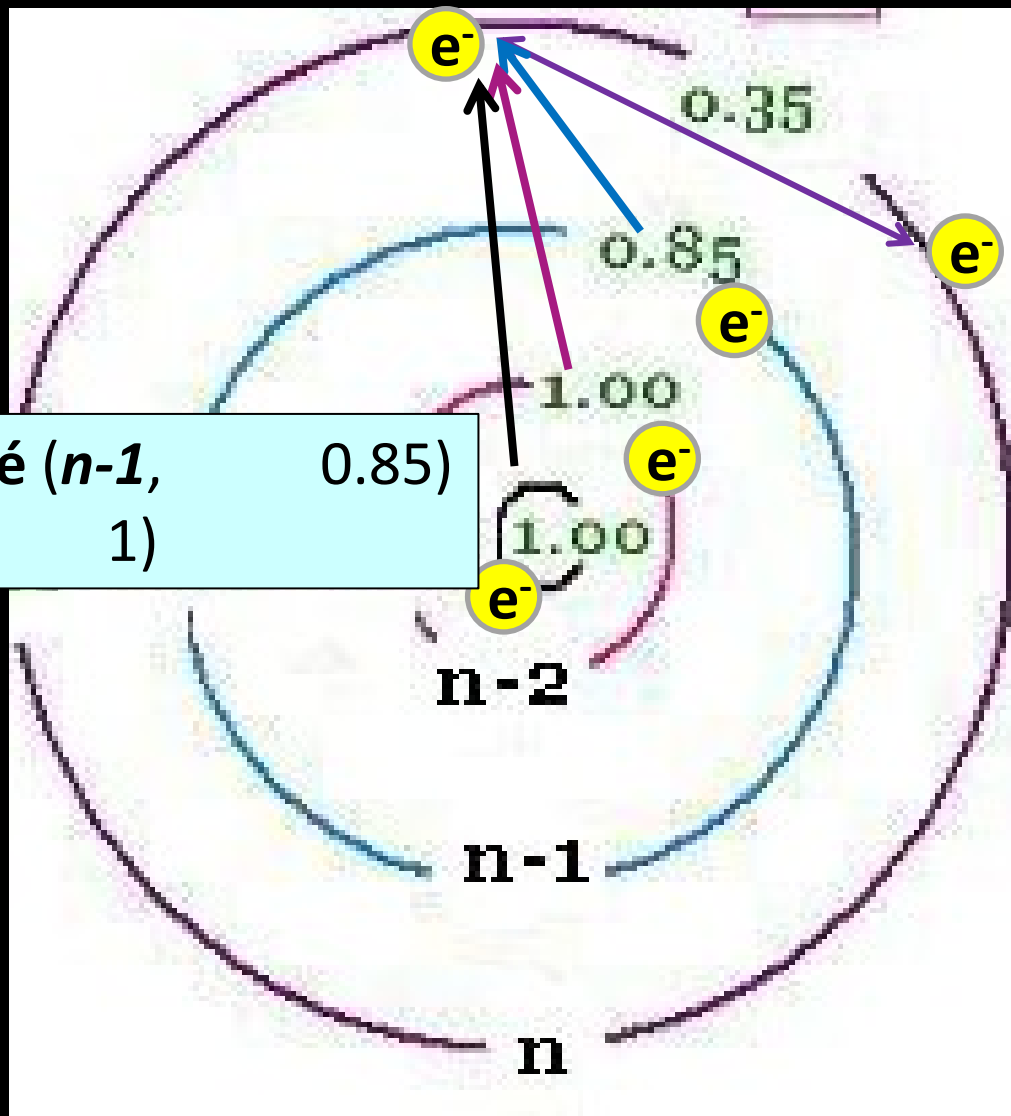
Čím dále se e^- v průměru od Nu nachází,
tj. čím vyšší je jeho n , tím více je znevýhodněn.
Naopak tím méně ovlivňuje elektrony v blízkosti jádra.

1.14 Slaterova pravidla pro stínění AO

C. Velikosti stínících příspěvků pro elektrony s, p

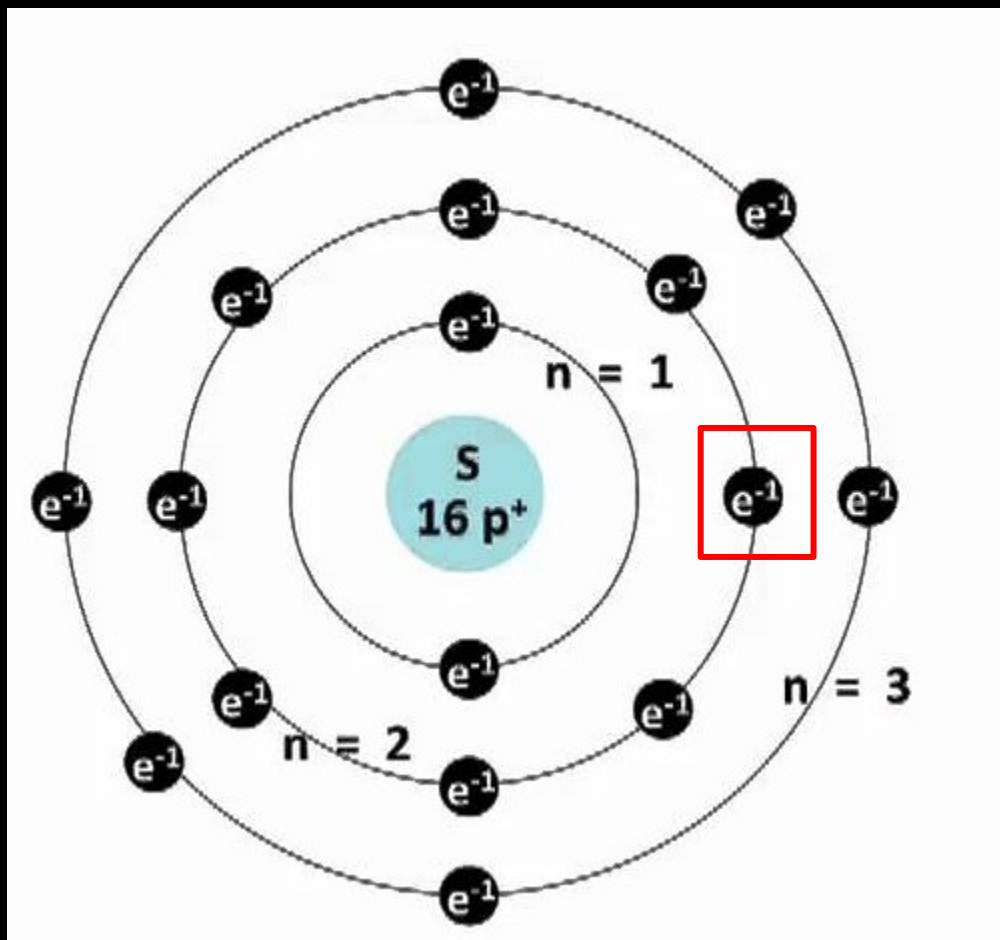
Slabé (stejné n ,	0.35)	Silné ($n-1$,	0.85)
Úplné ($n-2, n-3, \dots$,		1)	

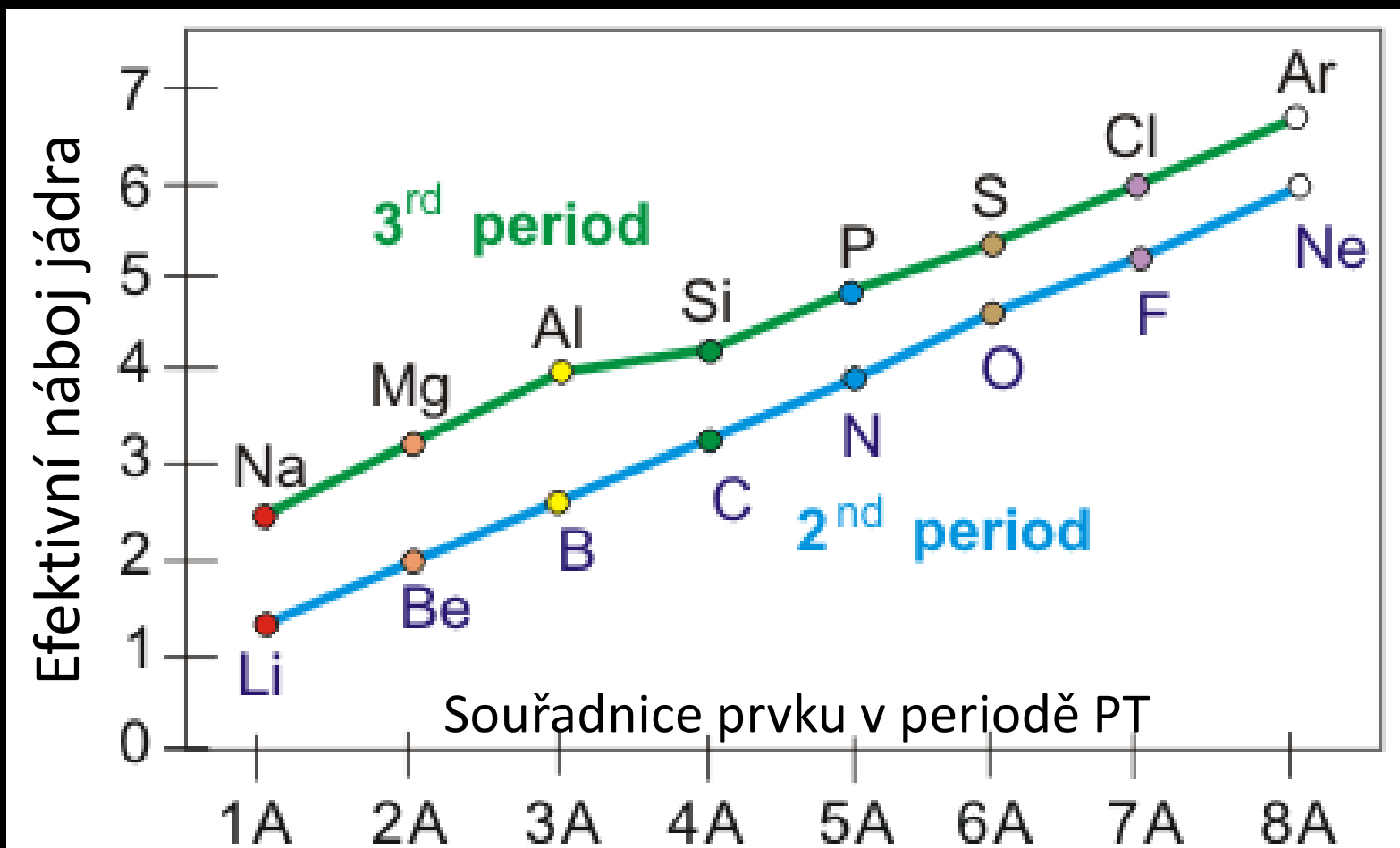
D. Sumace

1.14 Seminární příklad na výpočet Z^*

Jaké jsou
efektivní jaderné náboje,
pocítované
jednotlivými e^-
v atomu ${}_{16}\text{S}$?

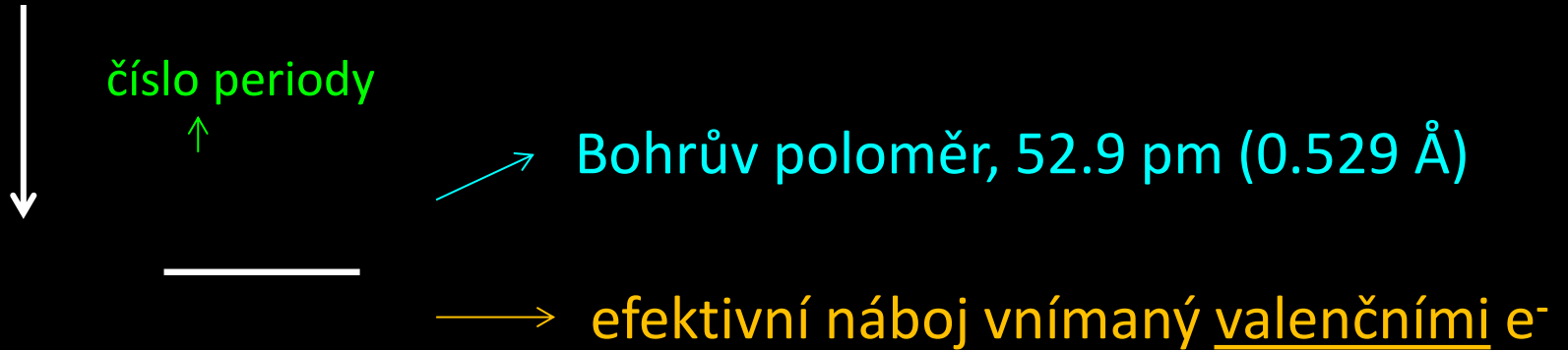
1.15 Slaterovy efektivní jaderné náboje & PT

Proč Z^* v periodách roste?

Proč prudce klesá na přelomu period?

1.16 Atomové poloměry podle Slatera a jejich využití

Vývoj kovalentních poloměrů v periodách pro prvky hlavních skupin

H 37							He 31
Li 152	Be 112	B 85	C 77	N 70	O 73	F 72	Ne 70
Na 186	Mg 160	Al 143	Si 118	P 110	S 103	Cl 99	Ar 98
K 227	Ca 197	Ga 135	Ge 123	As 120	Se 117	Br 114	Kr 112

Který prvek „vyčnívá“?

1.6 Shrnutí

Příští téma: Molekulové orbitaly